

## RECENZE

**Dolista, J.: Křesťanská víra a racionalita - Teologický přístup, 1. vydání, České Budějovice, 2004, ISBN-7040-728-X**

Jaromír Feber

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích vydala v loňském roce důležitou monografii významného českého filozofa a teologa prof. Josefa Dolisty *Křesťanská víra a racionalita*. Kniha vyšla z projektu Grantové agentury České republiky č. 401/02/0377 pod názvem *Vztah víry a racionality ve filosofii a v teologii*.

Dílo je fundovaně zpracovaným a podnětným příspěvkem k diskusi na pro filozofii a teologii zásadní téma z pozice moderního teologa disponujícího solidní filozofickou i vědeckou erudicí. Dolista obhajuje myšlenku racionálně pojaté teologie, ve které by byl vyjádřen vyvážený vztah mezi racionalitou a vírou (Dolista 2004: 102). Záměrně tak rozvíjí encykliku Jana Pavla II. *Fides et ratio*, ve které jsou víra a rozum brány jako „dvě křídla, jimiž se lidský duch pozvedá k nazírání pravdy“ (Jan Pavel II. 1999: 5). Dolistův koncept racionální teologie se chce ohradit vůči fideismu a v konečném důsledku směřuje k budování vědecké teologie. Ve své snaze nezůstává osamocen ani na půdě Jihočeské univerzity. Můžeme připomenout práci *Důkaz nebo hypotéza Boha*, která vyšla v edici *Studie Teologické fakulty Jihočeské univerzity*, v níž se J. P. Ondok, filozof, teolog a docent v oboru ekologie, zastánce úzkého vztahu mezi přírodními vědami a křesťansky orientovanou filozofií a teologií, snaží epistemologicky dokazovat teismus (Ondok 1998). Dolista prosazuje názor, který zřejmě převažuje u zastánců racionální teologie, že má-li teologie (a v konečném důsledku křesťanská víra) obhájit své místo na českých univerzitách a získat respekt ze strany vzdělané veřejnosti, musí prokázat svou racionalitu, která je ztotožňována s vědeckostí.

Předmětem teologie je podle Dolisty Zjevení, které teologie přijímá jako jistý předpoklad, který nelze vědecky verifikovat. „V tomto ohledu se spíše jedná o existenciální rozhodnutí, zdali člověk přijme biblickou výzvu, či nikoli. Biblický Bůh stojí v centru vědecké teologie, která se pak snaží vyvodit z této základní pravdy důležité důsledky“ (Dolista 2004: 47). Racionálně pojatá teologie má takto podle Dolisty plnit především dva úkoly: prezentovat víru v Boha (především na základě biblického textu, který je jako slovo pocházející od Boha nejvyšší autoritou přesahující jakýkoli

lidský intelekt), v duchu křesťanské víry vykládat svět a poukazovat na etické požadavky vyplývající z této víry, a dále být regulativem fundamentalistického myšlení, čímž plní prevenci vůči extrémním náboženským silám. „Úkolem teologie je služba Božímu slovu, tj. snaha o porozumění a předkládání tohoto porozumění současnému člověku“ (Dolista 2004: 15-16).

Dolistova práce je přehledně a metodicky účelně rozdělena do pěti kapitol, které jsou dále členěny na řadu dílčích paragrafů. V první kapitole Úvodní reflexe. Vymezení pojmu vědy v teologii Dolista neskryvá, že u kritiků teologie existuje pádný argument pro její odmítnutí. Teologie totiž vychází z předpokladu (existence Boha), který nemůže nikdy dokázat, tj. teologie vychází z dogmatu, ale věda nezná pojem dogmatu. Dolista však oprávněně poukazuje na to, že „dogma lze pochopit jako předpoklad, ze kterého každá věda vychází“ (Dolista 2004: 11). Dogma samo proto nemůže diskvalifikovat teologii z oblasti vědy, ale i dogma o existenci Boha, jako předpokladu všeho existujícího, může být doloženo argumentační metodou, čímž teologie uhájí svou vědeckost. První kapitola nabízí rovněž precizní rozbor pojetí teologie a teologické metody v dějinách od patristické doby, přes apoštolské otce a apologety, Alexandrijskou školu, Ponicejskou školu, dobu scholastiky, novověkou teologii, období od I. do II. vatikánského koncilu, až po současné diskuze.

Ve druhé kapitole Problematika pojmu „věda v teologii“ se Dolista především hlouběji zamýšlí nad otázkou vědeckosti teologie. Má-li být teologie vědou, nemůže jen reflektovat obsah víry církve, ale musí především poskytovat nové poznatky umožňující vysvětlovat jevy našeho světa. Musí být pojata především jako tvůrčí činnost badatele, který přebírá odpovědnost za zdůvodnění a obsah víry. Teologie se ve svém zkoumání nemůže uzavírat před vědou, ale musí být obohacena interdisciplinárním dialogem, který dovoluje teologii rovněž diskutovat o předpokladech vědy a odpovědnosti za důsledky vědeckých objevů.

Ve třetí kapitole Aktuální vybraná teologická témata pastorálního charakteru se Dolista nejprve zabývá postavením a úlohami křesťanských církví ve společnosti a následně se věnuje velmi aktuální-

mu problému v současném multikulturním světě - vztahu k představitelům jiných náboženství. Dolista je zastáncem mezikulturního dialogu, který zahrnuje i ekumenický dialog, ale zároveň trvá na tom, že: „Evropa je kontinentem, který přijal křesťanské kulturní hodnoty a není myslitelný bez křesťanství“ (Dolista 2004: 84).

Ve čtvrté kapitole Racionalita a víra řeší Dolista otázku racionálního zdůvodnění víry a obecněji otázku vztahu víry a rozumu. V teologii mezi sebou soupeří fideistická koncepce, která vylučuje rozum z víry, a racionalistická koncepce, která se naopak táže po racionálním obsahu víry a požaduje pro víru racionální zdůvodnění. Dolista odmítá jak klasický fideismus reprezentovaný Tertuliánem, Pascalem a završený Kierkegaardem, tak fideismus v pojetí Wittgensteina. Jeho zásadní argumentace proti fideismu spočívá v tom, že „Bůh obdařil člověka rozumem, má jej tedy používat. To platí i o věcech víry a náboženství“ (Dolista 2004: 90). Dolista neuznává nerozumnou víru a budoucnost teologie vidí v jejím rozvíjení se ve vědu. Chce-li však teologie vystupovat jako věda, „musí akceptovat požadavky racionality, jak je tomu v jiných vědách“ (Dolista 2004: 94). To podle Dolisty konkrétně znamená, že výpovědi víry musí mít logickou konzistenci, která závisí na správném odvozování úsudků vylučující protimluvy a paradoxy. A dále požaduje koherenci náboženských a reálných představ, což Dolista interpretuje především jako snahu dát do souladu pravdy víry s vědeckým poznáním.

Čtvrtá kapitola je doplněna zajímavým výkladem a rozбором pojetí vztahu víry a racionality u W. Pannenberg, L. Hučka a W. Kaspera. Autorem poslední, páté kapitoly Základní otázky a perspektivy současné systematické teologie je Ctirad Václav Pospíšil.

Souhlasím s J. Dolistou, že má-li mít náboženská víra smysl, musí být rozumná. A právě teologie (případně náboženská filozofie, kterou bych v této roli upřednostnil) by měla naplňovat víru nezbytnou dávkou rozumu. Nedomnívám se však, že je vhodné ztotožňovat rozum s vědeckou racionalitou. Redukcionalistická vědecká racionalita nemůže plnit funkci univerzálního lidského rozumu, pro který je jakákoli racionalita jen relativním prostředkem cílů a hodnot, které každou racionalitu nutně přesahuje.

Nedomnívám se, že by teologie (náboženská filozofie) měla jít cestou pragmatické vědy. Zastávám spíše názor, že by teologie (náboženská filozofie) mohla a zřejmě i měla, v případě že nechce pouze dublovat výsledky, ke kterým je schopna

dospět i samotná věda, jít jinou cestou. Cestou vymezování lidského rozumu jako vyšší instance, který racionalitu přesahuje a dodává jí pravdivost a smysl. Jen za předpokladu, že bude teologie (náboženská filozofie) pojímat rozum širěji, než jak to dělá věda, nebude zbytečnou, ale naopak podstatně obohatí lidský svět.

Monografie Křesťanská víra a racionalita je kvalitně zpracovaným dílem, které se dá tematicky přiřadit k nejnovější práci O. A. Fundy Mezi vírou a racionalitou (Funda 2003). Obdobně jako Fundovu, tak i Dolistovu knihu lze vřele doporučit ke studiu nejen studentům filozofie a teologie (pro které by se zřejmě mělo jednat o součást povinné či doporučené literatury), ale i všem rozumným lidem, kteří buď chtějí obhájit svou víru v kontextu současné vědy nebo si uvědomují neuspokojivý redukcionalistický charakter vědecké racionality a chtějí jej doplnit o vyšší duchovní rozměr.

## LITERATURA

**Dolista, J. 2004:** Křesťanská víra a racionalita. České Budějovice, Jihočeská univerzita.

**Funda, A. O. 1997:** Mezi vírou a racionalitou. Brno, L. Marek.

**Jan Pavel II. 1999:** Fides et ratio. Praha, Bell.

**Ondok, J. P. 1998:** Důkaz nebo hypotéza Boha? Svitavy, Trinitas.

## Autor monografie:

prof. dr. Josef Dolista, Ph.D., Th.D.

Vykonává pedagogickou činnost na Jihočeské univerzitě od roku 1992.

Studoval v SNR a v Itálii. Kromě teologie učí filozofii, zabývá se bioetikou a etnickými problémy v biotechnologii na Zdravotně sociální fakultě JU v Českých Budějovicích. Jeho pedagogická a publikační činnost je známá i v zahraničí. Je členem Filozofického ústavu Akademie věd České republiky.

## Recenzent:

PhDr. Jaromír Feber, CSs.

Jaromír Feber absolvoval Filozofickou fakultu Sankt Pětěrburské státní univerzity obhajobou diplomové práce Dialektika historického a logického (1985). Na katedře ontologie a teorie poznání téže fakulty obhájil disertační práci Jednota a celistvost myšlení (1992). Titul PhDr. získal na Univerzitě Karlově v Praze.

Patří k zakládajícím členům katedry (1990). Je garantem předmětů Filozofie, Filozofická antropologie a Filozofie vědy. V současné době pracuje na habilitační práci z oblasti ruské křesťanské filozofie (Vyústění filozofie všejednoty v díle

Franka, Losského a Zeňkovského).

Působí na katedře společenských věd – Technické univerzity Ostrava. Katedra má celoškolskou působnost. Zajišťuje výuku společensko vědních předmětů v šesti oborech: filozofie, psychologie, sociologie, politologie, historie a právo.

## RECENZE

**Vojtíšek, Zdeněk: Encyklopedie náboženských směrů v České republice. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 440 s. ISBN 80-7178-798-1.**

**Ondřej Doskočil**

Na přelomu 20. a 21. století začíná být čím dál více zřejmé, že zájem o náboženství, které se od dob osvícenství zdálo být v celé Evropě na ústupu, trvale vzrůstá. Ani česká společnost není v tomto směru výjimkou, jakkoli by se mohlo zdát, že po čtyřicetileté komunistické ateistické propagandě bylo odsunuto zcela mimo veřejnou sféru. Encyklopedie náboženských směrů v České republice od předního odborníka na českou náboženskou scénu, odborného asistenta Husitské teologické fakulty UK v Praze Zdeňka Vojtíška, vyvrací zakořeněný mýtus, že Češi jsou jedním z nejateističtějších národů Evropy, ba i světa. Autor v úvodu své publikace uvádí stručné resumé výsledků posledního sčítání lidu v roce 2001, v němž se k nějakému náboženskému vyznání přihlásila asi třetina všech obyvatel republiky. Připomíná zde však, že přihlášení se k určité náboženské tradici předpokládá vědomou příslušnost k ní, kdežto kategorie osob bez vyznání „vyjadřuje spíše lhostejnost k náboženství nebo neschopnost ztotožnit se s některým jeho konkrétním projevem než vysloveně protináboženský postoj.“ (s. 13) To, co lze z výsledků sčítání lidu vysledovat především, je na jedné straně úbytek členů tradičních církví a na straně druhé mírný početní růst skupiny „ostatní“, tedy osob hlásících se k u nás netradičním a doposud neregistrovaným náboženským skupinám a proudům. Kniha Zdeňka Vojtíška se proto snaží podat jasný a srozumitelný přehled o české náboženské scéně, včetně všech málo známých a okrajových jevů, byť by se k nim hlásila jen nepatrná skupina obyvatel.

V úvodní kapitole Náboženství a jeho reflexe v české společnosti se autor kriticky vyrovnává nejen s výše zmíněnými výsledky sčítání lidu, ale i s českou legislativou upravující registraci církví a náboženských společností, která do jisté míry odráží obavy společnosti z fenoménu sekt. Vedle toho však zmiňuje i společenské aktivity směřující k vzájemnému poznávání a sblížování náboženských tradic, jako je např. recepcce myšlenek ně-

meckého katolického teologa Hanse Künga, známá jako koncept světového etosu, či pravidelná setkávání Fórum 2000, organizovaná bývalým prezidentem Václavem Havlem. Připomíná rovněž jednotlivce a organizace, které se studiem naší náboženské scény systematicky zabývají, především občanské sdružení Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů.

Vlastní text Vojtíškovy práce není členěn abecedně, tak jak jsou často encyklopedie pojímány, ale tematicky. Jednotlivé náboženské skupiny tu tedy nejsou uváděny izolovaně, ale v kulturním a historickém kontextu toho kterého náboženského směru. Kniha je proto rozdělena do kapitol dělících českou náboženskou scénu na šest hlavních směrů podle jednotlivých náboženských tradic: křesťanství, judaismus, západní ezoterismus, islám, indická náboženství a čínská náboženství. Jak autor sám v úvodu připomíná, poněkud větší pozornost je věnována marginálním náboženským směrům, o něž je patrný narůstající zájem: „Zvýšený zájem bývá způsoben buď nezvyklostí oně skupiny, nebo nedostatkem jiných než nekritických a propagačních materiálů o ní. Větší prostor je proto někdy věnován zcela okrajovým skupinám, zatímco známá náboženství s dostupnou literaturou jsou popisována na podstatně menší ploše, než by odpovídalo jejich významu.“ (s. 9) To by vysvětlovalo fakt, že proč křesťanským církvím a náboženským společnostem je věnováno 102 stran a fenoménu západního ezoterismu o 40 stran více. Rozumíme autorově snaze po sumarizaci výsledků jeho dlouhodobého studia okrajových a alternativních náboženských jevů a jsme si vědomi její hodnoty. Právě kapitola Západní ezoterismus oprávněně nejvíce přitahuje čtenářovu pozornost, protože v ní najde dnes populární jevy, jako je astrologie a věšteství, magie a čarodějnictví, spiritismus, léčitelství, parapsychologie a psychotronika, ufologie a jiné, zasazené do náboženského kontextu. Ačkoli se tyto jevy tváří často nenábožensky, splňují všechna kritéria pro

to, abychom je za náboženské považovali. Nebylo by jistě ke škodě věci věnovat poněkud širší prostor náboženství tradičním, s ohledem na skutečnost, jak nedostatečné jsou znalosti základních faktů o nich i mezi vysokoškolskými studenty, jimž je mimo jiné publikace určena. Nicméně se zdá, že na ploše, již si autor vymezil, je výsledný poměr vyváženým kompromisem.

Hlavních šest tematických kapitol je členěno na podkapitoly věnované konkrétním církvím, náboženským společnostem, směrům a skupinám. V jednotlivých podkapitolách se setkáme jednak s částí historickou (Historie), nastiňující základní fakta dějinného vývoje, s částí obsahující náčrt hlavních obrysů věrouky daného náboženského směru (Učení), dále s částí popisující strukturu a principy uspořádání církve či náboženské společnosti (Společenství) a nakonec s částí, v níž autor shrnuje názory a ohlasy, které jejich působení provázejí (Diskuse). Tam, kde je to možné, připojuje autor i charakteristickou ukázkou z náboženské literatury (to se ovšem netýká tradičních majoritních církví). Každá podkapitola je zakončena odkazem na literaturu k danému tématu od monografií, přes časopisecké studie až po internetové stránky náboženských společností. Autor s ohledem na dostupnost odkazuje výhradně na českou literaturu a další zdroje a pro přehlednost vždy uvádí jen nejzákladnější tituly. Mezi literaturou jsou vyváženě uváděny texty, jimiž sebe a s své učení daná společenství prezentují, tedy pohled zevnitř, i kritické odborné texty, tedy pohled vnější. Termín kritický však nutno chápat nikoli jako kritizující, ale faktický a popisný. Velmi podrobný seznam dostupné české literatury, čítající přes šest set titulů, je uveden na konci knihy. Je škoda, že tak kvalitní přehled všeho podstatného z českého náboženského života nebyl alespoň místy doplněn obrazovým materiálem.

Encyklopedie náboženských směrů je velmi přehledně uspořádána a obsahuje podrobný rejstřík jmenný i věcný a výkladový slovníček základních pojmů, takže může sloužit jednak k pohotovému vyhledávání informací, ale logický sled témat nebrání ani souvislé četbě, a může tak sloužit jako vhodný studijní text. Kniha je určena nejen studentům humanitních a sociálních oborů, ale i odborníkům v této oblasti, mimo jiné též psychologům a psychiatrům, tedy těm, v centru jejich studia stojí člověk i se svým náboženským rozměrem a duchovními potřebami. Jistě by ji neměli přehlédnout ani studenti oborů zdravotních a sociálních, kteří se budou s náboženskou dimenzí člověka a jeho duchovními potřebami v praxi setkávat, ať už ve formě konkrétní duchovní služby v nemocnicích, domovech důchod-

ců, hospicích či věznicích, nebo v podobě na náboženských základech pracujících organizací, které působí na poli sociálním, charitativním a humanitárním, jejichž působení autor rovněž zmiňuje. Za všechny jmenujme např. Českou katolickou charitu (s. 35), katolická řeholní společenství (s. 39 – 43), Diakonii Českobratrské církve evangelické (s. 72), ADRA Církve adventistů sedmého dne (s. 93), Diakonie v České republice a křesťanská misijní a charitativní iniciativa Naděje (s. 128) a další. Přehled o nám doposud vzdálenějších náboženských směrech jako např. islámu či náboženstvích Dálného východu se bude stávat stále více nevynutelným tvář v tvář problematice uprchlíků a přistěhovalců a s tím souvisejícími proměnami české společnosti na společnost multikulturní.

Vojtíšková práce je v mnoha ohledech výjimečnou. Je vůbec prvním, a to velmi zdařilým, pokusem o přehledné zmapování české náboženské scény, je založena na jejím dlouhodobém pozorování i důkladném studiu a poskytuje informace doposud dostupné pouze v časopiseckých studiích, případně vůbec. Její podrobnost je však i nutně limitující tam, kde autor uvádí počty členů náboženských společenství, jména jejich představitelů a současné aktivity. Bez těchto informací by však mohla kniha jen těžko vzniknout a s její dočasnou platností se nezbyvá než smířit a doufat, že Zdeněk Vojtíšek bude českou náboženskou scénu nadále sledovat a výsledky svého studia seznamovat odbornou i laickou veřejnost.

Závěrem je třeba zmínit ještě jeden podstatný aspekt Vojtíškovy encyklopedie. Všechny její stránky jsou prochnuty duchem náboženské tolerance a respektu k „těm druhým“. Ač autor sám vychází z náboženských tradic křesťanského protestantismu, nikde nenajdeme projevy averze, laciného napadání a nesnášenlivosti. Jeho tolerantní přístup je založen na důkladném poznání. Jak sám v závěru poznamenává: „Základním předpokladem tolerance je alespoň zběžná znalost, která zabrání předsudkům a citově podmíněným unáhleným reakcím.“ (s. 402) Chceme spolu s autorem doufat, že stránky jeho knihy povedou své čtenáře k vzájemnému poznání, respektu a dialogu.

**Recenzent: Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil (1977)**

Vystudoval v magisterském studiu Pedagogickou fakultu JU v oboru učitelství latiny a historie (2001) a Teologickou fakultu JU v oboru učitelství náboženství a etiky (2003). Od r. 2001 je odborným asistentem na Zdravotně sociální fakultě JU, kde garantuje předměty latina a latinská terminologie. Od r. 2003 studuje v doktorském studijním programu na Teologické fakultě JU v oboru teolo-

gická antropologie a etika.

**Autor monografie: PhDr. Zdeněk Vojtíšek (1963)**

Vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v oboru učitelství českého a anglického jazyka. Je odborným asistentem na katedře psy-

chosociálních věd Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Je předním odborníkem na současnou českou náboženskou scénu, zakladatelem a mluvčím Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů a šéfredaktorem časopisu o současné náboženské scéně Dingir.

## SMRTÍCI PANDEMIE (RECENZE)

**Norman F. Cantor, *Po stopách moru. Černá smrt a svět, který zrodila.* Z anglického originálu *In the Wake of the Plague*, New York 2001, přeložil Gerik Císař, vydalo nakladatelství BB/art, s.r.o., Praha 2005, 179 str., ISBN 80-7341-416-3**

**Martin Weis**

Za jednu z největších pandemií, které postihly lidstvo v jeho dějinách, bývá tradičně označována celosvětová epidemie španělské chřipky z roku 1918, která v průběhu jednoho roku připravila o život téměř padesát milionů lidí. Autor knihy *Po stopách moru* poukazuje ale na skutečnost epidemie černé smrti z let 1347 – 1350, která si vyžádala okolo dvaceti milionů obětí, to jest třicet až padesát procent tehdejší evropské populace. Procentuální míra úmrtnosti na černou smrt v letech 1347 – 1350 vzhledem k počtu obyvatelstva byla tedy neskonalé vyšší než při epidemii španělské chřipky.<sup>1</sup> Celou studii rozdělil autor do tří základních částí: biomedicínské souvislosti, lidé a historie.

V první části věnuje pozornost biomedicínským souvislostem, a to zejména historii infekční choroby dýmějového moru, který historici medicíny tradičně ztotožňují s pojmem černé smrti a který již v šestém století po Kr. zpustošil byzantskou říši.<sup>2</sup> Dále se autor zabývá definicí dýmějového moru jako infekční choroby, která je přenášena krysí blechou a popisuje jednotlivá stadia nemoci. Prvé stadium, které je příznaky podobné chřipce a je doprovázeno vysokou horečkou, druhé stadium, které doprovázejí dýměje – černé bolestivé zduřeniny v lymfatických uzlinách, a třetí stadium – smrtící respirační onemocnění – plicní mor.<sup>3</sup> V návaznosti na tuto skutečnost třífázového průběhu dýmějového moru připomíná studii Grahama Twiga a dalších historiků medicíny, kteří uvádějí záznamy o morové ráně z roku 1350, v nichž je zmíněno, že v mnoha případech docházelo k úmrtí do 4 dnů od vypuknutí nemoci a bez dý-

mějí či zduřenin v tříslech a v podpaždí. To autor knihy vede k hypotéze, že na černé smrti z let 1347 – 1350 se podílela nejenom epidemie dýmějového moru, nýbrž i jiná vysoce virulentní na člověka přenosná choroba zvířat, jmenovitě sněť slezinná čili anthrax.<sup>4</sup> V první části své studie autor také uvádí překvapivé zjištění – hypotézu Stephena J. O'Briena, a to genetickou spojitost mezi černou smrtí a HIV/AIDS.<sup>5</sup>

V druhé části své knihy autor seznamuje čtenáře s životními osudy vybraných postav 14. století, které tragicky poznamenala epidemie černé smrti, a to nejenom postav těch „vysoce urozených“, nýbrž i kněží, kupců a rolníků. Také věnuje velice důkladně pozornost morovým pogromům na Židy, neboť ve středověké Evropě se tradovalo, že mor způsobují Židé, kteří otravují jedem studně.<sup>6</sup> Nebyla to ale jediná teorie o původu černé smrti. Také velice častá byla teorie o otráveném ovzduší. Za zdroj infekce bylo pokládáno moře, hadi atd.<sup>7</sup> Autor v této souvislosti připomíná i biskupa Řehoře z Toursu, který podrobně vylíčil, jak v listopadu roku 589 řeka Tíbera zaplavila Řím a poté došlo k morové epidemii.<sup>8</sup>

V závěru své studie autor shrnuje i důsledky dopadu černé smrti na středověkou Evropu a poukazuje na skutečnost, že byť byla katastrofou vskutku děsivých rozměrů, měla tato epidemie i svým způsobem kladné důsledky – rozvoj umění, změny ekonomické či změna myšlení. Na samém konci knihy je na deseti stranách přehled nejnovější literatury věnující se problematice morových pandemií z mnoha zorných úhlů, a to včetně

ně kritického hodnocení této bibliografie. Snadnou orientaci v knize čtenáři umožní rejstřík.

Lze konstatovat, že autor knihy Norman F. Cantor, který působil jako profesor na univerzitách v New Yorku, Oxfordu a Tel Avivu, jako jeden z předních historiků středověku spojil ve své studii nejnovější výsledky exaktních věd s historickým bádáním. Dílo je psáno velice poutavě, přímo strhujícím slohem a autor tak populárním způsobem přiblížil čtenářům jednu z významných kapitol středověku.

#### Vysvětlivky k textu:

1. Např. autor poukazuje na skutečnost, že počet obyvatel Anglie a Walesu kolem roku 1300 dosahoval cca 6 milionů obyvatel. Černá smrt způsobila zásadní demografické zhroucení, ze kterého se Anglie vzpamatovávala jen velmi zvolna a šestimilionového počtu obyvatel dosáhla až v polovině 18. století. Srv. *Po stopách moru*, s. 14
2. Ibid. s. 17
3. Ibid. s. 18 - 19
4. Autor studie se opírá zejména díla Edwarda I. Thompsona z univerzity v Torontu a Gunnara Karlssona z islandské univerzity. *Po stopách moru*, s. 20 - 21
5. Tato hypotéza zjednodušeně řečeno tvrdí, že jste-li potomkem bělocha, který zažil morovou ránu z poloviny čtrnáctého století a tento váš předek epidemií přežil, můžete být zcela imunní i vůči HIV/AIDS. Soudí se, že cca 15 % bělošské populace náleží do této kategorie. *Po stopách moru* s. 23

6. Ibid. s. 111-124
7. Louis z Beringenu píše z Avignonu 27. dubna 1348 o třech janovských galérách, které přivezly strašlivou chorobu z východu, a tak všude se šířící mor dospěl až do Marseille.
8. Řehoř z Toursu zaznamenal i skutečnost, že předzvěstí moru v Galii byly přivalové deště a středověké spojení moru s „mořskými hady“ mohlo být odrazem vzpomínky na morovou epidemii v 6. století. Ostatně i v současnosti jsou záplavy spojovány s šířením infekčních chorob. *Po stopách moru*, s. 130 - 131

#### Autor knihy:

Norman F. Cantor je emeritním profesorem historie, sociologie a literární komparistiky na univerzitě v New Yorku. Je stipendistou Rhodesovy nadace Oxfordské univerzity, členem Porter Ogden Jacobus nadace univerzity v Princetonu a v rámci Fulbrightova výměnného programu profesorem univerzity v Tel Avivu. Profesor Cantor žije v současnosti na jižní Floridě a věnuje se nadále historickému bádání a literární činnosti zejména se zaměřením na středověké dějiny lidstva.

#### Recenzent:

ThLic Martin Weis, Th.D., přednáší české světské i církevní dějiny na katedře církevních dějin TF JU, ve svém bádání se zaměřuje především na dějiny 20. století.

## RECENZE

**Doskočil, Ondřej. Breviarium Grammaticae Latinae. Přehled latinské gramatiky pro studenty bakalářských oborů zdravotně sociálního zaměření. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2005. 107 s. ISBN 80-7040-753-0.**

Stanislav Doležal

Stručný souhrn latinské gramatiky od Mgr. Ondřeje Doskočila (který latinu učí na ZSF JU v Českých Budějovicích) nemá nahradit cvičebnici latiny pro tento typ škol (tou je např. Jazyk latinský pro střední zdravotnické školy od Jan Kábrty), ale ani příručku latinské gramatiky (tou je Základní latinská mluvnice od Františka Novotného). Chce však být praktickou pomůckou

pro poznávání hlavních rysů latinské gramatiky, určenou primárně studentům ZSF. S problémy při vyučování latiny na tomto typu školy je autor obeznámen; podívejme se tedy, jak splnil úkol, který si sám určil.

Tak především je nutné autorovi přiznat, že se nespokojil pouze s vystižením všeho podstatného z latinské gramatiky, ale že neváhal fakta doplnit

různými odlehčujícími prvky. Vznikla tak lehce stravitelná směs výkladu, poznámek, příkladů, paralel s českou gramatikou, obrázků a dalších věcí. Z nich si patrně největší pozornost zaslouží (a jistě ji také upoutají) vyobrazení, která jsou dobře vybrána, často vtipně zvolena jako doprovod textu a čtenáři jistě osvěží výklad latinské gramatiky. Nápaditě a poutavě je vysvětlen např. vztah dvou různých významů slova *tunica* pomocí dvou vyobrazení na str. 13, nebo u slova *atrium* na str. 17. Přitom naprosto nevadí, že vyobrazení často nemají žádný vztah k vysvětlované látce (to by také většinou bylo nemožné), a dokonce neškodí ani to, že mnohdy vlastně nemají žádný vztah ani k římské kultuře, nebo ke zdravotně sociální problematice. Plní prostě různé funkce; a všechny je plní dobře.

Další dobrou věcí je vysvětlení funkce latiny v kontextu evropské kultury (str. 5-6) nebo několik odboček vysvětlujících původ, význam a použití řeckých slov v lékařské latině (přehled skloňování řeckých substantiv a řecká alfabeta na str. 32-35; přehled nejběžnějších řeckých číslovek na str. 54-55; řecké prefixy na str. 80-81 a řecké sufixy na str. 84). Nelze se rovněž nezmínit o celé řadě appendixů (na str. 95-105), které vysvětlují i věci, jejichž znalost by měla být pro studenty samozřejmostí (a tou ovšem často není). Appendixy proto zahrnují tak rozmanité věci, jako je velmi stručný výklad dějin lékařství, etymologie řeckých a latinských termínů, používaných v lékařství, Hippokratova přísaha (v latině i řečtině, bohužel již ne v českém překladu), dále slovníček akademických titulů a pojmů z akademického prostředí, imatrikulační a promoční slib ZSF JU a studentská hymna *Gaudeamus igitur*. Jsou to věci relevantní

ke studiu, aktuální a jejich zařazení je dobrým nápadem.

Mohli bychom zde také jmenovat nečetné a nevýznamné nedostatky této knížky, ale to by bylo zbytečné; nejsou totiž systémové, a tudíž jsou odstranitelné v dalších vydáních; a jsou více než vyváženy nadšeným zaujetím autora pro věc a jeho tvůrčím přístupem. Domníváme se, že tu nelze nevidět autorův osobní zájem na co nejvyšší kvalitě způsobu výuky latiny. Nezbyvá tedy než autorovi popřát, aby jeho nadšení proniklo i do studentů, kteří budou příručku používat, a snad aby též po čase v sobě našel tutéž inovativní energii k vytvoření velké, zajímavé, inspirující a zábavné cvičebnice latiny, určené studentům ZSF.

#### Autor učebnice:

Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil (1977)

Vystudoval v magisterském studiu Pedagogickou fakultu JU v oboru učitelství latiny a historie (2001) a Teologickou fakultu JU v oboru učitelství náboženství a etiky (2003). Od r. 2001 je odborným asistentem na Zdravotně sociální fakultě JU, kde garantuje předměty Latina a Latinská terminologie. Od r. 2003 Studuje v doktorském studijním programu na Teologické fakultě JU v oboru Teologická antropologie a etika.

#### Recenzent:

PhDr. Stanislav Doležal, Ph.D. (nar. 1972)

Vystudoval klasickou filologii na FF UK a nyní je členem Historického ústavu JU, kde se zabývá pozdně antickou a raně středověkou historií; kromě toho vyučuje studenty PF JU latině, řečtině a antické literatury a na TF JU vede semináře řečtiny.